

Nr 760

Av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., angående glesbygdernas problem.

(Lika lydande med motion nr 593 i Första kammaren)

Erfarenheterna av den lokaliseringspolitik som kommit till stånd genom riksdagens reformbeslut 1964 är övervägande goda. Den stora avflyttningen från de s. k. skogslänen har i stort sett hejats. Trycket på expansionsregionerna bör därmed också ha lättat. En fortsatt målmedveten politik med bl. a. kraftfulla lokaliseringsinsatser, som kan skapa arbetstillfällen i de delar av landet som har sysselsättningssvårigheter, är enligt vår mening nödvändig för att en god befolkningsbalans och samhällsmiljö skall kunna upprätthållas.

En aktiv lokaliseringspolitik kan dock inte garantera befolkningsunderlag och sysselsättningsmöjligheter i alla orter. Den pågående rationaliseringen och effektiviseringen av jordbruket och skogsbruket reducerar behovet av arbetskraft hos dessa näringar. Det finns områden där sysselsättningsmöjligheterna knappast kan förbättras. Man måste räkna med att de egentliga glesbygdsområdena, som bäres upp av enbart jordbruk och skogsbruk, alltmer kommer att uttunnas på befolkning.

Men även för framtiden kommer jordbruket och skogsbruket att vara för vårt land primärt livsviktiga näringar. Jordbruksbefolkningen och i stort sett även skogsbrukets folk torde även för framtiden behöva ha bostaden i relativt nära anslutning till arbetsplatsen. Glesbygdsbebyggelsen måste alltså vara den naturliga och nödvändiga bostadsformen för dem.

Naturligtvis kan det tänkas, att jordbruket nedlägges i vissa områden. Men då träder i stället naturvårdsintresset i förgrunden på annat sätt. Vårt vackra kulturlandskap är i sig självt så värdefullt att det inte utan vidare kan få bli ödebygdt. Det har hittills kunnat bevaras genom jordbruket. Även i områden där jordbruksproduktionen måste upphöra måste en viss bebyggelse sålunda finnas kvar för vården av natur och kulturlandskap, rimligtvis i nära samverkan med turistnäring och fritidsservice.

Det är självklart att glesbygdsbefolkningen måste ges möjligheter till en levnadsstandard, som kan värderas som likvärdig med den som de mera koncentrerade bebyggelserna ger. Häri måste ingå tillfredsstäl-

lande möjligheter till kommersiell och samhällelig service. Glesbygderna måste ha härför tillräckligt livskraftiga serviceorter. Det är emellertid uppenbart att jordbruket och skogsbruket inte ensamma kan ge det nödvändiga underlaget för den kommersiella verksamhet och samhällsservice som människor i vår tid kräver.

Redan nu är denna fråga ett mycket allvarligt samhällsproblem. Folkavflyttningen från de areella näringarna har kraftigt reducerat det ekonomiska underlaget för nödvändig och önskvärd service i stora glesbygdsområden. De industrilösa småorter som hittills kunnat fungera som serviceorter för glesbygdsbefolkningen drabbas av folkminskning i samma takt som arbetstillfällena reduceras i jordbruk och skogsbruk. Dessa orter, som alltså är nödvändiga servicecentra för jordbruks- och skogsbygder, får allt svårare att upprätthålla en tillfredsställande serviceapparat. Såväl glesbygden som dess tätorter har också fått eller kommer att få en synnerligen oförmånlig åldersfördelning. Den yngre befolkningen har i stor utsträckning lämnat bygden på grund av brist på sysselsättningsmöjligheter. Människor med de produktiva åren bakom sig utgör en onormalt stor del av befolkningen, medförande orimligt tunga försörjningsbördor för de aktiva åldrarna.

Den situation som vi här tecknat gäller särskilt glesbygdsområden i Norrlands inland, i stora delar av Dalarna och Värmland, i norra delarna av Uppland och i vissa skärgårdsområden. Men även i södra delarna av landet finns glesbygdsområden, där problemen håller på att bli svårbemästrade.

Redan kommittén för näringslivets lokalisering diskuterade i sitt betänkande 1963 dessa glesbygdsproblem och förordade, att serviceorter i sådana områden i Norrlands inland och nordvästra Svealand skulle få förhöjda statsbidrag. I propositionen 1964 angående riktlinjerna för lokaliseringspolitiken framhöll departementschefen nödvändigheten av att en rimlig samhällsservice i sådana orter upprätthölls med andra medel än lokaliseringspolitiska men hänvisade för övrigt endast till det då aviserade förslaget om en skatteutjämningsreform. Upprepade förslag från vårt håll om en parlamentarisk utredning av frågan har avvisats av riksdagen.

I årets statsverksproposition redovisas bl. a. att inom inrikesdepartementet pågår ett forskningsprojekt kring glesbygdsproblemen, innefattande en ingående kartläggning av servicens lokalisering främst i de fyra nordligaste länen i relation till befolkningstäthet och kommunikationer. Vidare har inom regeringens kansli tillsatts en särskild arbetsgrupp med uppgift att pröva åtgärder för att tillförsäkra glesbygdsbefolkningen en rimlig samhällelig och enskild service.

Det är naturligtvis tacknämligt att dessa initiativ nu tagits från rege-

ringens sida. Men frågan om hur i glesbygdsområdena ett tillräckligt underlag skall kunna skapas för den nödvändiga servicen är av så stor politisk betydelse att den måste anförtros åt en parlamentarisk utredning.

Den primära strävan måste vara att förstärka näringslivet i glesbygdsområdena och därmed serviceunderlaget. Lokaliseringspolitiken hittills har såsom framhållits givit i stort sett goda erfarenheter. Men i huvudsak har den varit inriktad på orter med högre tätortsgrad än vad serviceorterna i de här avsedda glesbygdsområdena har. Naturligtvis kan en småort i glesbygd utvecklas till större ort genom lokalisering av lämpliga industrier. Men i stort sett torde man inte kunna räkna med att de glesbygdsområden som det här är fråga om vid sidan av jordbruk och skogsbruk skall kunna tillföras basnäringar annat än i begränsad utsträckning. Desto angelägnare är det givetvis att de möjligheter som kan finnas tillvaratas.

I och för sig har de mindre tätorterna på landsbygden hittills visat ganska god förmåga till konkurrens om industrilokaliseringar. Verkstads- och trävaruindustrier t. ex. är i stor utsträckning förlagda till sådana orter. Den industriella automatiseringen torde väl snarast öka förutsättningarna för lokalisering till mindre orter. För de områden som vi här diskuterar måste dock avståndsfaktorn anses ha mest avgörande betydelse. För näringar som inte betingar höga transportkostnader kan småorterna i glesbygdsområdena vara lämpliga lokaliseringsorter. Väsentligt är givetvis under alla förhållanden att goda kommunikationsmöjligheter står till förfogande.

För det ekonomiska underlaget i stora delar av vårt lands glesbygder kan turistnäringen och fritidsbebyggelsen väntas få kraftigt ökad betydelse.

Med den stora betydelse som förstärkning av basnäringslivet har för möjligheterna att upprätthålla serviceunderlaget i glesbygdsområdena bör det vara samhällsekonomiskt riktigt att ett förstärkt lokaliseringsstöd lämnas. Målsättningen måste ju vara att områdena genom eget näringsliv skall bli så ekonomiskt självbärande som möjligt. Ett förstärkt lokaliseringsstöd bör kunna utgå inom ramen för nuvarande lokaliseringspolitik. Men även andra möjligheter bör övervägas, exempelvis uppförande av industrihusbyggen som statskommunala beredskapsarbeten, användning av investeringsfondsmedel etc.

För bygders och orters utvecklingsmöjligheter är utformningen och lokaliseringen av den samhälleliga servicen av avgörande betydelse. Glesbygderna har under senare tid i stort sett fått en försämrad postservice. Det är nödvändigt att en upprustning sker i detta avseende. Telekommunikationernas utveckling bör i ökad utsträckning kunna ut-

nyttjas till avståndens övervinnande. Framför allt är det givetvis angeläget att de vägar som betjänar dessa glesbygdsområden och deras tätorter förbättras väsentligt. I mycket stor utsträckning gäller detta mindre länsvägar och enskilda vägar. För stora grupper av glesbygds- och småortsbefolkningen är alltså de kollektiva trafikmedlen nödvändiga. Här torde man få överväga möjligheterna att utveckla olika former för samtransporter.

Med de insatser för utveckling av basnärlivet och samhällsservicen som vi här diskuterat skulle givetvis underlaget för en kommersiell service stärkas. Det gäller exempelvis åkerinäring, serviceverksstäder och handel. Särskild betydelse i sammanhanget har problemen inom lanthandeln. Bevarandet av en stationär butikshandel i glesbygdernas tätorter är otvivelaktigt angeläget. Det är emellertid uppenbart att lanthandeln i nuvarande utformning har mycket stora svårigheter att konkurrera med butiksbussar och befolkningens inköpsresor till större tätorter. En strukturomvandling av lanthandeln kan dock tänkas öka dess konkurrensförmåga. Det får bedömas som samhällsekonomiskt riktigt att i glesbygdsområden ett ekonomiskt lokaliseringstöd lämnas även till servicenäringar som är nödvändiga för upprätthållande av önskvärd kommersiell service.

Åtgärder i linje med vad ovan skisserats bör kunna i väsentlig grad förbättra möjligheterna till god standard i glesbygderna och deras tätorter. Men därmed kan man givetvis inte eliminera den snedbelastning i ekonomisk börda som föranledes av den ovan påtalade disproportionen i åldersfördelningen. Sedan stora delar av den nu aktiva generationen lämnat glesbygderna på grund av bristen på sysselsättningsmöjligheter, har de kvarboende en kraftigt ökad börda för försörjning och vård av gamla. Det måste vara samhällets uppgift att svara för en solidarisk kostnadsutjämning. Den vid 1965 års riksdag beslutade skatteutjämningsreformen har givetvis medfört en förbättring för glesbygdskommunerna men inte en lösning av frågan. Det måste t. ex. anses orimligt att kommunerna ensamma skall svara för kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen till pensionärerna.

Det är enligt vår mening angeläget att effektiva åtgärder snarast vidtas i syfte att främja upprätthållande av livskraftiga serviceorter i glesbygderna. Då det här gäller frågor av största politiska betydelse, bör såsom vi framhållit en parlamentarisk utredning tillsättas. Till grund för dess prövning bör givetvis ligga det material som framkommer genom de undersökningar som skett och sker inom eller i nära anslutning till regeringens kansli.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,
att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

om skyndsam parlamentarisk utredning om åtgärder i syfte att främja upprätthållande av livskraftiga serviceorter i glesbygderna.

Stockholm den 26 januari 1967

Jan-Ivan Nilsson (cp)

i Tvärålund

John Eriksson (cp)

i Bäckmora

Anders Dahlgren (cp)

Arne Lindberg (cp)

Erik Larsson (cp)

Lennart Mattsson (cp)

i Norderön
